

מגידו: מורשת קרב

מיקומה של העיר הקדומה מגידו בלב נתיבים בין לאומיים שחיברו בין מרכזי העולם העתיק קיבע אותה כצומת דרכים מסחרי וצבאי ראשון במעלה. במסורת הנוצרית היא נזכרת כמקום שבו יתרחש חזון אחרית הימים. ואכן לאורך ההיסטוריה נקשרו לאתר זה עשרות עלילות ומלחמות אין ספור. המלחמה המתועדת הראשונה היא סיפור הקרב שהתרחש במאה ה-15 לפנה"ס בין מלך מצרים תחותמס השלישי, לבין מלכי כנען וסוריה שמרדו בשלטון

את אירועי אחרית הימים לשדות הקרב שבבקעת מגידו: "והיה ביום ההוא אבקש להשמיד את כל הגויים הבאים על ירושלים... ביום ההוא יגדל המספד בירושלים מספד הדדמוון בבקעת מגדון" (זכריה, י"ב, ט"ו-י"א).

צומת דרכים מסחרי וצבאי

תל מגידו הוא אחד התלים הארכיאולוגיים המופלאים בעולם: חלון נדיר אל העבר הנפתח בעשרות שכבות של יישובים קדומים, שנבנו ברציפות במשך אלפי שנים זה על גבי זה, מהתקופה הנאוליתית ה-6 לספירה. ההמשך מובטח, כמובן, בדימוי חזון אחרית הימים.

מקומה של מגידו - למרגלות הר הכרמל, בשוליו המערביים של עמק יזרעאל ובמוצאו של נחל עירון - הפך אותה לצומת דרכים מסחרי וצבאי ראשון במעלה וקבע את מקומה על בימת ההיסטוריה.

העיר הקדומה נבנתה בפרשת דרכים של נתיבים בין לאומיים חשובים בין מרכזי העולם העתיק, בין המעצמות של מסופוטמיה למצרים. אזור הביצות והיערות שלמרגלות הכרמל חסם את נתיב דרך הים לאורך החוף צפונה. הדרך הסתעפה צפונה-מזרחה לנחל עירון, ושבה והסתעפה במגידו לשני נתיבים: צפונה-מזרחה לדמשק ולמסופוטמיה וצפונה לחוף הפניקי.

לדרך הים, בואכה מגידו, נקשרו עלילות אין ספור לאורך כל ההיסטוריה. אולם אנחנו נתמקד במלחמה המתועדת הראשונה בדברי הימים: זהו סיפורו הדרמטי ורב התהפוכות של קרב בין פרעה תחותמס השלישי, מלך מצרים, ובין קואליציה

תל מגידו. התפירות עדיין נמשכות (צילום: דודן ניסים)

כתיבה: נירית שלו-כליפא

לפני תשעים שנים, בשנת 1918, בעיצומה של מלחמת העולם הראשונה, נערכו צבאות בריטניה וטורקיה לקרב מכריע למרגלות תל מגידו. הבריטים ניצחו בקרב וגם במערכה, הדרך צפונה נפתחה לפנייהם והאימפריה העות'מאנית הייתה להיסטוריה.

בעקבות הקרב הזה זכה המצביא הבריטי אלנבי להוסיף לתאריו את השם "לורד אלנבי מהרמגדון". הסמליות בעיני הבריטים הייתה גדולה. במקום זה בדיוק התחוללה אלפי שנים קודם לכן מלחמה הנחשבת ל"מלחמת העולם הראשונה". וכאן, במקום זה ממש, עתידה להתרחש באחרית הימים המלחמה האחרונה.

מבחינת הצליינים הנוצרים התרים את הארץ כרוכה הנסיעה בנתיב נחל עירון במתחרב שהולך וגובר ביציאה אל העמק

שמנתה, לפי גרסת המצרים, 330 מלכים כנענים, שהונהגו בידי מלך קדש שעל הארנת ומלך מגידו. הקרב התחולל בזירת מגידו בערך בשנת 1468 לפני הספירה. שתי תעודות מצריות נשמרו כדי לספר את עלילת הקרב הזה: כתובת החרוטה על קירות מקדש בכרנך ואסלת ניצחון של תחותמס השלישי שנמצאה בג'בל ברקל. על פי התיאור המפורט, אפשר לנסוע בדרך הים, הוא כביש החוף של ימינו, לעבור בנחל עירון ולפסוע במסלול רגלי בתל מגידו ובנחל קיני.

מסע הנקמה הגדול

מנקודת מבטו של המלך הצעיר הרבה היה מוטל על הכף: הוא ירש את אביו בהיותו ילד בן עשר, אולם נאלץ להמתין למלוכה במשך 22 שנים תחת חסותה של עוצרת הכתר, המלכה חתשפט.

שנות מלכותה של המלכה היו שלוות ולכל אורכן שרר שלום בממלכה. אולם היו מי שפירשו את מדיניותה כחולשה, ומתחת לפני השטח רחשו מזימות כנגד האימפריה המצרית. תחותמס השלישי ידע כי אויביו בוחנים את מעשיו. היעד הראשון במסע המלחמה שלו היה שליטי כנען וסוריה, שקראו עליו תיגר, והוא יצא אלי קרב במטרה להכות בהם מכה אנושה למען יראו וייראו.

הצבא המצרי יצא דרך המסילה אשר בגבול מדבר שור, עבר במדבר סיני ובנגב, וכעבור עשרה ימים הגיע לשערי העיר עזה. החיילים המשיכו ללא עיכובים בנתיב דרך הים העולה מעזה צפונה, ולאחר 11 ימים נוספים הגיעו ליחס שבשרון.

למלך תחותמס השלישי היו מרגלים ואלה גילו באוזניו כי אויביו נקבצו בבקעת מגידו, וכי הם ערוכים למערכה עם מרכבותיהם הרבות. המלך הזעיק לאוהלו המפואר את שרי הצבא שלו, וקיבל את פניהם כשהוא יושב על כיסא אפריון. מעל הכיסא התנוסס נס מגנו, האל המצרי אמון-רע.

תחותמס סקר את המצב בפני המצביאים ולא חסך את לעגו בתארו את מלך קדש, ראש המורדים: "הכושל הלז המסכן מקדשו (קדש) בוא בא בשערי מכותי (מגידו)", אמר המלך תוך שהוא רומז כי על צבאו להעז וללכת דווקא בדרך הראשית והמהירה בנחל ערונא (עירון) הצר.

שרי הצבא, שחלק מהם היו עתירי ניסיון, נבעתו מהצעתו של מלכם. "למה הדבר דומה ללכת בדרך זו הנוטה להיות צרה? הנה הוגד לנו לאמור: 'האויבים שם עומדים בחוץ והמה רבים' האין סוס הולך בה אחרי סוס". ועוד הוסיפו שרי הצבא לטעון באוזני המלך, שבזמן שחיל החילוץ יגיע לעמק, חיל המאסף כבר יהיה קרוב לבסיס היציאה.

שרי הצבא הציעו למלכם להמשיך בשני נתיבים חלופיים, העוקפים את הערוץ הצר: נתיב מדרום היוצא באזור תענך ונתיב צפוני שמוצאו ליד העיר צפתי, הסמוכה למגידו.

כדי לשכנע את המלך הובאו לפניו מרגלים כנענים שנתפסו בידי סיירי הצבא. אלה איששו בדבריהם את השערות של שרי הצבא שאם יעז הצבא המצרי ללכת בדרך ערונא, הוא ייפול במלכודת שטומנים לו אויביו במוצא העמק.

אלא שתחותמס היה מלך נועז ואיש תחבולות, והוא לא נרתע לשמע הדברים. נהפוך הוא: הוא הבין כי הכנענים, שלהם חיל מרכבות גדול ומשוכלל, רוצים למשוך אותו אל הדרכים הרחבות והם ימתינו לו דווקא בפתח, במקום שבו יהיו ערוכים לקרב. הוא העריך שהצבא הכנעני לא יצפה לו בפתח מעבר ערונא, וציווה על צבאו לעקור מיחס לערונא (כנראה באזור הכפר ערה) שבמעלה נחל עירון. המלך אף הפגין נחישות וצעד בראש צבאו.

שבעה חודשי מצור

הנסיעה כיום בנתיב כביש 65 אינה מרמזת ולו במעט על תחושות העוברים

פסל תחותמס במוזיאון בקייר

תיאור מלחמת תחותמס. התבליטים המצויים בכרנך ובג'בל ברקל המתארים את הפרשה.

תיקון טעות

בכתבה על אתר הטבילה הנוצרי בגדות הירדן, שפורסמה בגיליון 22, נפלה טעות בכיתוב התמונה המתארת את פסיפס בפטיסטרום. הכיתוב הנכון הוא "פרט מהפסיפס בבפטיסטרום האריאני", ולא כפי שנכתב.

בדרך זו בימי קדם. כ-200 שנים לאחר שצעד כאן צבאו של תחותמס השלישי, עבר בדרך שליח מצרי והותיר את רשמיו: "הורני את הדרך לעבור את מגידו... ראה, המעבר נמצא בערוץ, אלפיים אמה עומקו, צוקים וסלעים קירותיו... מסוכן הערוץ, מלא שוסים נחבאים אל בין השיחים... נתיב מלא צוקים ואבנים, אין אחיזה לרגל; מגודל הוא קנה וקוץ, חוח ודרדר. הערוץ לצידך האחד, וההר מזדקק מנגד. מטלטל אתה קדימה, מרכבתך נוטה על צידה, וירא אתה לדפוק בסוסך, פן יושלך לתהום... לבך מיואש, אתה מתחיל להריץ את סוסך - ואז נפתחים השמים (מסתיים היער). מדמה אתה, כי האויב מאחוריק ורעדה אווזת כך".

מנחל ערונא פנה הצבא המצרי אל ערוץ נחל קינא (קיני), שהיה צר ומיוער עוד יותר ומפתחו יצא אל גבם של המחנות הכנעניים, שציפו לו בפתחן של הדרכים האחרות. "ויגיע הוד רוממותו לדרומה של מכתו (מגידו) אל שפת נחל קינא". מן הכתובים עולה עוד שלמצרים הייתה שהות לערוך את צבאם למלחמה בשעת שחר בבוקר שלמחרת.

הכנענים הובסו ומיהרו לנטוש את מרכבותיהם ולברוח לעיר. אולם מגני מגידו נבהלו גם הם והגיפו את שעריה. הבורחים הכנענים נאלצו אפוא לפסס על החומות ועשו זאת בקושי, אולם לו היו מסבים את ראשם לאחור, ודאי היו

כרכרת מלחמה מצרית

הגרמני גוטליב שומאכר. בשנים 1925-1939 נערכו בתל חפירות מקיפות על ידי המכון המזרחני מטעם אוניברסיטת שיקגו. בשנות החמישים עד שנות השבעים נערכו בתל חפירות של המכון לארכיאולוגיה מטעם האוניברסיטה העברית בראשות פרופ' יגאל ידן, ומשנות התשעים ועד ימים אלה נעשות חפירות על ידי המכון לארכיאולוגיה של אוניברסיטת תל אביב.

למרות החפירות הארכיאולוגיות, מהגדולות והמקיפות שנעשו בארץ, עדיין רב הנסתר על הגלוי והתל צופן בחובו תגליות רבות.

מסלול הביקור בתל, שהוסדר חלקית בשנים האחרונות, נמצא עדיין בתהליכי פיתוח, והמבנה ששימש את משלחת החפירות של אוניברסיטת שיקגו מתוכנן להפוך למרכז מבקרים, שעתיד להיות תחנתם הראשונה של המטיילים בתל במסעם אל העבר.

* הכתבת היא אוצרת תערוכות היסטוריות וחוקרת תולדות ארץ ישראל

רואים שהם יכולים להאט את מרוצתם, שכן הצבא המצרי, שהיה מורכב מחיילים חסרי ניסיון קרבי, איבד שליטה על חייליו לאחר מנוסת הכנענים. במנוסתם הותירו הכנענים מחנות עמוסים כל טוב, ויצרם של המצרים גבר עליהם: במקום לרדוף אחר אויביהם אל תוך העיר ולהכניעם, הם התנפלו בשקיקה על השלל הרב. 924 מרכבות, 2,238 סוסים ואוהלו המקושט של מלך קדש נפלו מיד לידיהם, אבל לביזה חסרת המעצורים היה מחיר כבד. הצבא המצרי נאלץ לשהות במשך שבעה חודשי מצור מול שערי מגידו, עד שהצליח לכבוש את העיר. וכשזה קרה סוף סוף, מרבית המלכים, ובהם מלך קדש שאותו חפץ תחותמס השלישי ללכוד, כבר נמלטו ממנה.

למרות העיכוב המטרה הושגה: מלכי כנען המובסים שבו להעלות מס למצרים, ובמגידו ישב מושל בחסות מצרית.

רב הנסתר על הגלוי

תל מגידו נחפר ארבע פעמים במאה ה-20: ב-1905 החלה החברה הגרמנית לחקר המזרח לחפור בתל בראשות